

Friedrich-Universität Bützow

**Rector Et Concilium Academiae Fridericianae Buetzoviensis Civibus Pentecostes
Festos Dies Religiose Celebrandos Indicunt. Præmittitur Commentatio Tertia De
Ebionæis E Numero Hostium Divinitatis Christi Eximendis**

Buetzovii: Typis Johann. Gotth. Fritzii, [1767?]

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1837136041>

Druck Freier Zugang

Mkl h

3468

ZfB ME

05. Aug. 1999

● entsäuert

Verf. dieser 7 Bützower Festprogramme
ist Christian Albrecht Döderlein.

Müll. h.
3468

RECTOR ET CONCILIUM
ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ
BUETZOVENSIS

CIVIBUS

PENTECOSTES
FESTOS DIES

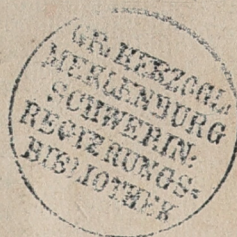
RELIGIOSE CELEBRANDOS

INDICUNT.

PRÆMITTITUR COMMENTATIO TERTIA

DE

EBIONÆIS E NUMERO HOSTIUM DIVI-
NITATIS CHRISTI EXIMENDIS.

BUETZOVII

TYPIS JOHANN. GOTTH. FRITZII, SEREN. PRINC. AUL.
ET ACADEM. TYPOGR.

Pfingsten 1767

RECTOR ET CONCLIVM
ACADEMIAE FRIDERICIANAE
BUTTGOWIENSIS
CIVILIS
PENTECOSTES
PRIMOS DIES
RELIGIOSE CELEBRANDOS
INDICANT
TRANSMITTITUR COMMUNITATI T. R. R.
DE
REGIONALIS E NUMERO HOSTIUM CIVI-
LITATE CHRISTI EXIMENDI

BUTTGOWIA
Johann Gottfr. Lehmann, Schriftf. Lang. Aug.
et Johann. Lehmann.

I. N. J.

I.

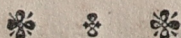
Postquam superiori commentatione * unum tantummodo argumentum paullo copiosius persecuti simus, quo *Ebionæorum* causa quodammodo defendi & ab antitrinitariorum errore absolvi queat; sequatur jam alterum hujus rei, & ut ego quidem arbitror, admodum manifestum indicium.

II. Etenim *altero* nobis loco occurrunt exempla reliquarum sectarum omnium, quæ primis rei christianæ temporibus ex Judaismo prodierunt, atque castitatem doctrinæ apostolicæ inquinare visæ sunt. Nulla harum omnium a prisca judæorum theologia de *Messia Deo* plane defecit: nulla in *Photini* & *Socini* castris militasse dici potest. Retinuerunt in universum priscae ecclesiæ judaicæ dogma istud, exstitisse aliquam divinam personam a summo Patre distinctam, quæ suo tempore cum Messia homine univerit sese ad perficiendas res Messiae commissas, at-

a 2

que

* vid. Program. Paschal. h. a.

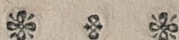

que in eo tantum discriminis aliquid inter ejusmodi homines intercescit, quod nonnulli hocce decretum ad rationes philosophiæ cujusdam, quæ tum temporis *orientalis, ægyptiaca, & gnostica* dicebatur, inflecterent ac detorquerent, hocque ipso judaicam theologiam adhuc magis corrumpere. Quod quidem vehementer facit tum ad confirmanda ea, quæ ex priscis Judæorum monumentis de antiquissima ipsorum sententia circa veram *Messie* divinitatem colliguntur, & ad confundendos Socinianismi patronos, qui nihil horum antiquæ judaicæ ecclesiæ cognitum fuisse, nobis persuadere vellent: tum vero ad illustrandas *Ebionæorum* veras rationes multum lucis affert.

III. *Ophitarum*, gnosticæ factionis, res & sententias omnium luculentissime enarravit b. Jo. Laur. Mosheimius. vid. ejus Versuch einer unpartheyischen und gründlichen Ketzergeschichte, P. I. Utut enim magna pars eorum, quæ vir eruditissimus in medium attulit, elegantissimo ipsius ingenio & conjectandi arti magis, quam certis & indubitatis argumentis niti videantur; multa tamen egregie monuit, quæ partim plenam habent evidentiam, partim summa se commendant verisimilitudinis specie. In horum numerum primo loco illud referendum est, quod *Ophite* Judæi & origine & religione fuerint, & inter Judæos tanquam peculiaris aliqua philosophica factio jam ante natum Christum extiterint. Pars eorum deinceps ad christianam accesit religionem, eamque ad theologiæ suæ formam refingere & accommodare studuit: reliqui vero Judæi manserunt, rejecto Jesu Nazareno. Deinceps & istud supra omnem plane dubitationem collocatum est, utrumque *Ophitarum* genus, tum judaizantes, tum eos, qui christiani videri volebant, coelestem aliquem & divinum *Messiam* statuisse, qui ante sæcula a supremo Deo natus fuerit, & destinatus, ut suo tempore in his terris appareat, conjunctioneque cum homine quodam justo inita hominum salutem procuret. Christiani *Ophite* id quidem in *Jesu Nazareno*, homine justissimo, accidisse statuebant, in quem tum, cum baptizare-

✻ ✻ ✻ ✻

zaretur in Jordane, descenderit iste divinus Christus, sive Mes-
 sias, cum eoque manserit & eum animaverit, quoad id quidem
 magnum istud salvandorum hominum negotium postularet.
 Hæc adeo certa sunt, ut nonnulli recentioris ætatis doctissimi
 viri, unius *Origenis* loco *contra Cels.* L. VI. §. 28. nimium tri-
 buentes, negato, quod christiani unquam hæretici sub *Ophita-*
rum nomine exstiterint, hoc hominum genus plane inter ortho-
 doxos Judæos referrent, qui genuinam priscæ ecclesiæ judaicæ
 doctrinam de *Messia* Deo caste retinuerint. Vid. *Jac. Rhenferdi*
Dissert. de fictis jud. hæres. oper. philol. p. 193. *Petri Zornii*
opusc. sacra. P. I. p. 634. Quæ quanquam modum excedant, nec
 ullo modo admitti possint, si priscis auctoribus aliqua fides con-
 stare debet; vestigia tamen antiquæ theologiæ Judæorum con-
 tinent manifesta & expressa, & exemplo simul nobis esse pos-
 sunt, quomodo Judæi, qui ad christianam religionem sese pri-
 mis temporibus applicuerunt, eam cum opinionibus gentis suæ
 conciliare & componere studuerint. *Ophitæ* depravarunt anti-
 quisimum ecclesiæ judaicæ dogma de *Messia* coelesti & divino
 per gnosticas fabulas, dum in istud gnosticorum *æonum* com-
 mentum inferrent, & Messiam non unigenitum supremi Dei fi-
 lium statuerent; sed ipsum quarto demum loco in *abyssō*, sive
pleromate, ut alii gnostici loquebantur, collocarent, utpote qui
 a primo, secundo, & tertio æone demum fit genitus. Tertium
 æonem foeminei generis esse statuebant, *spiritumque sanctum*
 dicebant: unde Spiritus sanctus ab ipsis vocabatur *mater Christi*
 seu *Messia*, coelestis nimirum & divini. Quæ omnia priscæ the-
 ologiæ judaicæ repugnant, alienamque formam inducunt. Cæ-
 terum hæc eadem *Ophitarum* dogmata evidentissime nos simul
 condocent, tum quid prisci Judæi de *Messia* suo statuerint; etenim
 undenam tandem *Ophitæ* in eas devenissent cogitationes, ut Mes-
 siam aliquem coelestem inter reliquas personas divinas ante sæ-
 cula in divinitatis abyssō extitisse affirmarent, nisi ejusmodi quid
 e gentis suæ theologia didicissent? Nihil enim ejusmodi in ipsa

orientali philosophia occurrebat, quod cum Judæorum Messia comparari posset, nisi Judæos agnoscas Messiam pro divina aliqua persona habuisse: tunc demum Gnosticis occasio nasci poterat, dogma de Messia cum æonum suorum systemate comparandi & conjungendi. Nec a Christianis demum *Ophitas* hæc sententias accepisse jure regerere quis possit; quandoquidem & istud horum hominum genus, qui christianam religionem repudiabant, immo jam ante natum Christianismum inter Judæos versati erant, eadem de divino & cœlesti suo Messia decernebant. Tum & ex his manifestum est, quam procul ii, qui ex judaismo primis temporibus Christiani fieri volebant, ab ea quidem impietate remoti fuerint, ut divinam Messie naturam negarent, aut omnino ignorarent, putarentue *Photini* & *Socini* more, nudam simplicemque hominis naturam in Messia versaturam esse.

IV. *Cerinthum*, ævi apostolici hæreticum, omnes norunt, qui vel prima didicerunt historiæ christianæ elementa. Fuit is quidem Judæus genere & religione, sed in ægypto philosophiæ orientalis fabulas addiscens & recipiens, primo cum patriâ religione eas in concordiam redigere, deinceps, cum aliquam christianæ religionis notitiam adeptus, magnisque illius argumentis eatenus animo convictus esset, ut *Jesum Nazarenum* agnosceret esse *Messiam*, quem Judæi expectabant; easdem gnosticas fabulas cum ipso Christianorum dogmate conciliare & in unum quoddam corpus conflare studuit. Hinc ex æonum gnosticorum, seu naturarum divinarum, numero aliquem *Christum* istum, sive *Messiam* cœlestem & divinum esse dixit, qui cum *Jesu homine* justo, ex familia Davidis oriundo, & electo, ut Messias homo esset, isto tempore se conjunxerit, quo hic in Jordane baptizaretur. Ipsum scilicet illum Spiritum s. qui secundum *Evangelistas* super *Jesum*, columbæ forma descenderat, hunc esse putabat divinum & cœlestem Messiam. Fuerunt viri haud indocti, qui eatenus purgare *Cerinthum* conati sunt, ut ipsum veram supremamque *Messie* divinitatem agnovisse, & hac in parte

parte plane orthodoxum fuisse, quod ad unionem vero personalem & perpetuam duarum naturarum attinet, tantummodo errasse, affirmarent. Vid. *Fayditii Eclaircissement sur l'hist. eccl.* C. V. p. 72. *Camp. Vitrinæ observat.* f. L. V. c. 12. p. 148. ff. *Jo. Adolph. Lampii Prolegom. in Joan.* L. II. C. 3. §. 31. Quod quamvis salvis priscorum scriptorum auctoritatibus admitti haud possit; nimis aperte enim *Cerinthus* commentis gnosticis deceptus, non ipsius supremi Dei unigenitum filium hunc divinum *Mesiam* esse statuit, sed inferiorem aliquem æonem, qui interjectis & mediantibus aliis nonnullis superioribus ex supremo Deo emanaverit: vestigia tamen admodum luculenta exhibet prisci judaici dogmatis de divina *Messiae* natura. Ab una parte *Cerinthus* ex gentis suæ theologia acceperat notitiam divinæ istius personæ, angeli faciei, Schechinæ, Dei Israelis, qui per hominem e domo Davidis oriundum humanum genus ab interitu sit vindicaturus: ab altera parte improbo subtilitatum philosophicarum amore occæcatus, hocce quidem dogma ita inflexit temperavitque, ut ex præceptis gnosticæ disciplinæ commode explicari & intelligi istud posset. Nihilo secius tamen idem *Cerinthus* evidenti argumento est, nullam priscarum factionum, quæ ex Judaismo prodierunt, ignorasse aut negasse divinam *Messiae* naturam. Etenim quanquam divinum *Mesiam* sive cœlestem Christum, in philosophiæ gnosticæ gratiam, ad inferiores æones detruderet, atque ex corrupta Judæorum theologia exteriori tantum adfidentia illum *Messiae* homini adfuturum somniaret, non conjunctione tali, quæ unam plane utriusque personam efficeret; ipsum tamen divinum *Mesiam* infinito intervallo ab omnibus creaturis removit, omninoque ad *pleroma* divinitatis, sive ad essentiam divinam in universum affirmavit eum pertinere. Ita recte rationes subduxisse mihi videtur *Petr. Zornius opusc.* f. P. I. p. 652. f.

V. Mitto in præsentia *Nicolaitas*, aliam primi ævi factionem pseudochristianam, quæ ex Judaismo prodisse videri possit.
Horum

Horum enim res partim obscuræ sunt multisque difficultatibus obstræ; partim, si quid certi aut quod veri speciem habeat, erui ex tenebris potest; ad gnosticas id fabulas, hinc cum prisca Judæorum theologia, illinc cum Christianorum dogmate combinatas, totum redit: quam rationem, quanquam perversa & absurda sit, atque puritati doctrinæ apostolicæ ingentem injuriam inferat, a negata tamen *Messie* divina natura longissime abesse, quivis jam ex iis divinare potest, quæ de *Ophitis Cerinthoque* dicta sunt.

VI. Longe majus graviusque momentum ad rem præsentem affert *Nazaræorum* theologia. Hi cum in ipsa primitiva Christi ecclesia, quæ Hierosolymis ex Judæis congregata erat, aliquamdiu latitassent, & post Apostolorum demum obitum cum reliquis Christianis, qui misso Judaismo in universum unice apostolicis decretis stabant, ob nimium patriorum institutorum amorem apertum fecissent divortium, id quod priori commutatione ostensum est; re ipsa etiam totam istius temporis judaicam theologiam omnium fidelissime retinuisse videntur: ita ut tum, quod adhuc sanum rectumque in ea supererat, sancte custodirent, atque eatenus Apostolorum doctrinam sincere admitterent; tum vero corruptelas etiam erroresque a majoribus sensim introductos sic deperirent, ut ipsam Apostolorum auctoritatem majorum suorum placitis postponerent. Recte, meo quidem judicio, *Ge. Bullus*, quod & a nobis olim factum est in *program.* quo initium academix nostræ, SERENISSIMI PRINCIPIS NOSTRI auctoritate, publice significavimus, ad hosce judaizantes Christianos accommodat istum *Ignatii* locum in *Epist. ad Philad.* ubi eos perstringit, qui evangelio credere noluerunt, *ὅτι μὴ ἐν τοῖς ἀρχαῖς εὐαγγελίῳ, nisi apud majores, & in Rabbiorum suorum antiquorum decretis ejusmodi quid inveniant.* Vid. *Ge. Bulli judic. eccles. cath. irrium prim. sec. cap. ult. §. 9. p. 184. f.* Cum, quantum pondus habeant *Nazaræorum* res ad dogma *Ebionæorum* recte intelligendum, deinceps ostensuri sumus, recentiores vero eruditi viri de istorum placitis circa divi-

nica-

nitatem *Messiae* in diversissimas sententias abeant; non operâ modo pretium, sed plane necessarium est, ut paucis quidem, quoad ejus fieri potest, accurate tamen & luculenter in veras eorum rationes inquiramus.

VII. Ad duo autem contraria extrema recentioris ævi docti homines hac in causâ mihi videntur delapsi esse. Alii voluerunt *Nazareos* omni ex parte plane orthodoxos haberi, ita ut quoad singula doctrinæ de persona *Messiae* momenta cum ecclesia reliqua catholica ex asse conspirarint, nihilque plane impuritatis contraxerint vel ex Judaismo, vel a reliquis ejus temporis factionibus. In his præter *Jac. Rhenferdum* jam sæpius allegatum, eminent *Hug. Grotius*, *Prolegom. in Matth. Dan. Huetius in observat. ad Origen. comment.* p. 74. *Gerh. Joa. Vossius, de geneal. Christi*, c. 2. *Sam. Basnage, Exercit. hist. crit.* p. 398. *Ge. Bullus, in judic. eccles. cath. trium prim. sæc.* Cap. II. §. 13. p. 47. ff. imprimis vero *Mich. le Quien*, tum in *not. ad Jo. Damascenum*, T. I. p. 82. tum in peculiari *Dissert. Damasceni operibus adjecta*, quam & *Joa. Vogtius* exhibet *Biblioth. heres.* T. II. P. I. p. 1. ff. Alii contra *Nazareos* nostros negatæ divinitatis Christi sine ambagibus accusant & condemnant, adeo ut dogma eorum apertam habeat cum Antitrinitariorum crassissimorum erroribus cognationem. Istos in præsentia non appello, quos malo consilio *Nazareorum* rationes ita exponere prima nostra commentatione indicavimus, ut hanc ipsam ob causam, quia ignoraverint aut negaverint *Messiae* præexistentem divinam naturam, primitivi optimique Christiani videantur. Alios etiam eosque doctissimos viros, qui ab Antitrinitariorum patrocinio cæteroquin longissime remoti fuerunt, priscorum scriptorum loca nonnulla obscuriora eatenus videntur decepisse, ut hosce *Nazareos* ab ista impietate gravissimoque errore absolvi vix posse pronunciarent. Horum procul dubio præcipuus est b. *Jo. Laur. Mosheimius*, qui, postquam quæ ad purgandos Nazareos a *le Quien* imprimis in medium allata sunt, copiose retulisset, exposuissetque dubia sua; tandem,

b

dem, ego quidem, inquit, rebus omnibus accurate ponderatis, id quidem constare arbitror, Nazaræos ab Ebionæis sejunctos fuisse, Christumque judicasse non ex Josepho & Maria (ut Ebionæi) sed ex virgine sola Maria, divina virtute natum esse ----- nullum quoque dubium est, quin crediderint, vim quandam divinam fuisse in Christo. Illis vero ut assentiar, qui Nazaræos putant divinitatem Jesu Christi nullo modo lesisse, ægre a me impetro. Nihil certe adhuc propositum est, quod hanc mihi sententiam persuadeat: at sunt, quod ex dictis apparet, nonnulla non contemnenda, quibus valde eadem infirmari potest. Institut. Hist. Christ. maj. sec. I. P. II. C. V. §. XIX. p. 474. Eandem sententiam repetit vir magnus comment. de reb. Christian. ante Constant. M. sec. II. §. XXXIX. p. 330. Ego quidem, si quod sentio, contra tantum virum libere pronunciare mihi licet, quanquam omnia probare nolim, quæ le *Quien* aliique ad excusandos Nazaræos dixerunt, tanti tamen difficultates a b. *Moshemio* motas haud esse, nec priscorum scriptorum testimonia tam insuperabili laborare obscuritate & ambiguitate arbitror, ut plane nihil, quod ad certum proxime accedat, inde eruere possimus, aut, qualis fuerit istorum hominum de divinitate & persona Christi sententia, omnino in suspenso relinquere cogamur. Solertissime summaque cum attentione expensis & invicem collatis iis, quæ antiquissimi optimique rerum christianarum auctores de Nazaræis scripta reliquerunt, hæc ipsorum dogmata supra omnem propemodum dubitationem mihi videntur collocata esse: 1) existit ante mundum conditum apud supremum Deum divina ista persona, quæ in scriptis V. T. *angelus Jehovæ*, & *Deus Israelis* vocatur, eademque hæc divina persona, cui vera Patris divinitas omniaque ejus attributa conveniunt, per prophetas est promissa & prænnunciata, ut suo tempore inter homines appareat, & *Messie* nomine genus humanum ab interitu liberet. 2) Hicce prænnunciatus *Dei Israelis* & *Messie* cœlestis adventus reipsa adimpletus est in *Jesu Nazareno*, qui fuit iste destinatus *Messias* homo, sive
filius

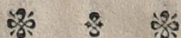
filius David, cum quo *cœlestis Messias*, seu *Deus Israelis* & *filius Dei* conjunxit sese, & unacum ipso omnia ea præstitit ac perfecit, in posterumque perfecturus est, quæ de Messiae beneficiis & muneribus prædicta sunt. 3) Ista vero conjunctio *Dei* & *hominis* hac ratione accidit, ut *Iesus Nazarenus* supernaturali quidem virtute & potentia Spiritus s. ex virgine Maria natus, eoque longe præstantior nobiliorque reliquis hominibus fuerit, cæterum tamen exstiterit permanseritque nudus simplexque homo, quamvis sanctissimus & justissimus, usque ad *Joannis* baptismum: quo demum tempore *divinus Messias*, *Schechina*, & iste *æternus filius Dei*, adspectabili gloria illustrique modo, prouti prophetæ prædixerant, apparuit, & cum *Iesu homine* sese ad perficienda *Messiae* munera conjunxit. Hæc ita se habere ut idoneis rationibus evincam, melius quidem mihi disputationem meam instituerè non posse videor, quam si cum iis, quæ patroni Nazaræorum, *le Quien* imprimis *Dissert. cit.* ad defendendos eos in medium attulerunt, ista accurate comparem, quæ b. *Moshemius* II. cc. regessit & in contrarium dixit. Sic enim utriusque partis argumentis libere ob oculos positis & expensis, quivis prudens lector æstimare facile poterit, utra sententia rationum pondere prævaleat, aut quid in alterutra desiderandum corrigendumque sit?

VIII. *Primum* urget *Moshemius* adversus *Nazaræos Theodoretum* locum, *Hæret. fab.* L. II. C. 2: οἱ δὲ ναζωραῖοι ἰσχυροὶ εἰσι, τοῦ χριστοῦ τιμῶντες ὡς ἀνθρώπου δικαίου, *Nazaræi re ipsa judei sunt, qui Christum colunt tanquam justum hominem.* Hæc *Theodoretum* verba plerisque aliis tanti momenti visa sunt, ut vel hanc unam ob causam ad defendendos *Nazaræos* nihil certi dici posse pronunciarent. Addo similem locum *Eusebii, Hist. eccles.* L. III, c. 27, qui, cum *Nazaræos* alterum atque moderatius *Ebionæorum* genus esse commentatione nostra prima statuerimus, non minus ac fortasse adhuc vehementius istis adversari videatur, quam *Theodoretum* auctoritas. Postquam enim *Eusebius* de

crassioribus Ebionæis, qui Christum e virili semine natum affirmabant, differuisset, eosque dixisset humiliter admodum atque abjecte de Christo sentire, simplicem eum ac vulgarem, nec aliud quam hominem esse censentes; adjicit: alii ab his, eodem nomine nuncupati, absurdam priorum sententiam refugientes, Christum quidem ex virgine & ex Spiritu sancto natum esse, non negant: ἔμενεν δ' ὁμοίως καὶ ἔτοι πρὸς παρὰ αὐτον, Θεον λεγονοντα καὶ σοφίαν ὁμολογοντες, τῇ τῶν πρῶτερων περιετρεποντο δυσσεβείᾳ, sed iidem nihilominus, cum Christum utpote Deum Verbum ac sapientiam ante omnia substitisse minime fateantur, in eandem cum prioribus impietatem sunt prolapsi. Verumtamen hæc omnia parum me quidem movent, nec apud quemquam alium magnam vim habitura esse confido, qui priscorum scriptorum morem contra hujus generis hæreticos disputandi, haud ignoraverit. Etenim manifestum plane & supra omnem dubitationem positum est, de cunctis omnino, qui divellebant & nimis longo intervallo separabant divinam Mesii naturam ab humana, unionemque personalem utriusque naturæ negabant, ita loqui solere priscos patres, ut ipsos negatæ divinitatis Christi, & quod Christum nudum simplicemque hominem dixerint, condemnarent. Ipse b. Moshomius hac quidem ratione de Ophitis Irenæi verba, *advers. Heres. L. I, c. 30, §. 12. quod Jesum ex virgine per divinam operationem natum, simplicem nudumque hominem, quamquam sapientiore & justiore reliquis*, statuerint, exponere cogitur, utpote ipso Irenæo rem ita explicante, ut nihilo secius cum hocce homine Jesu longe alia atque diviniore natura de cælo descendens sese conjunxerit, Versuch einer unparthenischen Reher-Historie, P. I. §. 51. p. 99. de Cerintho auctor appendicis ad Tertull. de præscript. opp. p. m. 109. pronunciat, *habuisse eum Jesum pro nudo homine sine divinitate*: quamquam alias nemo unus priscorum scriptorum non referat, ex Cerinthi sententia conjunxisse sese cum eo sublimiorem aliquam divinioremque naturam. Sic & de reliquis factionibus disputare solent patres, quæ

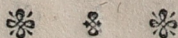
quæ superiorem naturam equidem in Jesum hominem descendisse confitebantur, unionem vero inter divinum istum Christum & Jesum hominem initam, personalem & indissolubilem fuisse negabant. Ipsi vero orthodoxi patres ex ecclesiæ more loquentes, ubi *Jesu* nomen ex hæreticorum sententia tantum ponere debuissent, ipsius Christi appellationem substituerunt, affirmantes, hæreticos *Christum* sive *Messiam*, pro nudo homine habuisse; cum hi tamen id tantum de *Jesu* affirmarent, quem, quia unionem personalem negabant, ipsum in una sua persona illum divinum Christum esse inficiabantur: quanquam uterque, & Jesus homo, & divinus Christus, sive superior illa & divina natura, aliquo modo conjuncti ex ipsorum sententia fuerint. Observavit hanc priscorum scriptorum negligentiam jam b. *Jo. Alb. Fabricius*, not. ad *Philastr.* c. 36, p. 79, nonnullaque hujus rei exempla attulit: possent vero longe plura colligi, si res manifesta, quæ a quovis, qui priscos scriptores cum aliqua animi attentione legit, facile observari potest, longiori probatione indigeret. Jam cum hac in parte *Nazaræorum* dogma, quod ad unionem personalem attinet, cum istis factionibus apertam cognationem habeat; prout quisque patrum aut animo affectus erat erga istos, aut res ipsorum minus accurate noverat, negatæ divinitatis *Christi* eos accusavit, cum tamen istud solum affirmarent, *Jesum* fuisse simplicem hominem, certe inde a conceptionis initio usque ad tempus illud, quo divinus Messias, sive filius Dei de cœlo super ipsum in Jordane baptizatum descenderit. *Eusebius* certe non minus, quam *Theodoretus*, videntur satis aperte prodere, sibi *Nazaræorum* res non satis fuisse cognitæ, sed ambiguo priorum scriptorum dicendi genere se fuisse deceptos, ut illorum sententiam inclementius interpretarentur, quam par erat. Iste quidem *Origenem* unice secutus, errorem etiam ejus circa alterum Ebionæorum genus simpliciter retinuit; cum ad verba modo adducta continuo adjiciat, *hos*, utrumque nimirum Ebionæorum genus, *Apostolum Paulum averfari, eumque apostatam legis*

gis appellare: quod, si quidem alterum istud genus pro *Nazaræis* habere velimus, falsum esse & optimis auctoribus, qui *Nazaræorum* res melius noverant, repugnare, *commentatione nostra prima* ostensum est. *Theodoretus* vero, si re ipsa *Nazaræos* omnem Christi divinitatem negasse in universum affirmat, quod *Moshemius* aliique eum affirmare dicunt, *propterea quod Judæi fuerint*, sive quod *Judæorum* theologiam retinuerint; aperte suam prodit rerum judaicarum ignorantiam. Judicavit homo ex perversæ gentis dogmatibus istius temporis popularibus, quæ sensim odio christianæ religionis ad abscondendam majorum suorum theologiam plebique subtrahendam receperant. Neque tamen vel prisca *Judæi* unquam de *Messia* suo tam abjecte senserant, ut eum eo sensu, quo *Theodoretus* eos accusat, simplicem hominem dixerint, vel ipsorum *Judæorum* sequiorum etiam temporum interior & recondita disciplina ejusmodi accusationem admittit. Accuratius multo & melius *Justinus* M. hujus gentis interiores rationes perspexit: quod quidem totum *commentatione nostra altera* a nobis perspicue demonstratum esse arbitror. Certe *Nazaræos*, si unquam *Christum* nudum simplicemque hominem dixerunt, id quidem de *Jesu* tantum intellectum voluisse, planè eo modo quo priscos *Judæos* de *Messia* homine sensisse docuimus, ut nimirum istum, quanquam *divina Messie natura* sese cum eo suo tempore conjunctura sit, ante hanc conjunctionem per plures annos tanquam simplicem hominem in his terris versaturum, & postea etiam personam humanam permansurum esse affirmarent, neque tamen propterea, quanquam dogma de *unione personali* læderent, ipsam *Messie* divinitatem negarent: hoc tantum sensu, inquam, *Nazaræos* *Judæorum* more de *Jesu* homine disputasse, planum & supra omnem dubitationem positum erit, si *Epiphanius* audire velinus, qui copiosius, &, ut ego quidem arbitror, accuratius & fidelius *Nazaræorum* dogmata videtur recensuisse, quam *Theodoretus*. Ita vero *Epiphanius* *Heres. XXIX, C.I. eadem ætate vixerunt* (*Cerinthiani & Nazaræi*), *καὶ ὁμοῖα*

ΚΕΚ-

κεκτηνται τα Φρονήματα, & in similibus dogmatibus opinionibusque versati sunt. Quod quidem ipsum jam nobis clavem totius mysterii suppeditat, quo sensu Nazaræi *Jesum* nudum hominem dixerint; si ea teneamus, quæ supra de *Cerinthi* rationibus in medium allata sunt. Deinceps vero *Cap. VII.* ostensurus *Epiphanius*, quod nihilo secius ingens discrimen intercedat inter *Cerinthum* aliosque *Gnosticos*, & *Nazareos* nostros; *meri*, inquit, *Judei sunt*, neque aliud præterea. Porro: non solum novo, sed & veteri testamento, *Judeorum instar*, utuntur: --- a quibus (*Judæis*) *Nazaræi* nulla in re dissentiunt, ἀλλὰ κατὰ τὸ κηρυγµατὸς νοµοῦ, καὶ ὡς οἱ Ἰουδαῖοι, πάντα καλῶς ὁµολογεῖσι, χωρὶς τῶν ἰς χρεῖον πεπιστευκεναι, sed ad legis præscriptum, ac *Judeorum more*, omnia sua dogmata profitentur. Ita quidem *Petavius* *Epiphanii* græca verba interpretatur: sed mea sententia ita vertenda sunt: omnia recte profitentur, ut *Judei*, i. e. ea, quæ apud *Judæos* recte se habent, itidem apud *Nazaræos* recte proponuntur, uti canon veteris testamenti, quem totum agnoscunt, unumque id intercedit discrimen, quod *Nazaræi* in *Christum* credant, sive *Jesum Nazarenum* pro vero *Messia* habeant. Ac ne quis hunc *Judæorum* & *Nazaræorum* consensum fortasse ad præcepta vitæ nonnulla, aut speciatim ad istum canonem vet. Test. tantummodo trahat; confestim *Epiphanius* nonnulla alia hujus conspirationis exempla adducit, quibus nos, de gravissimis fidei capitibus, ac de ipsa *Messie* persona loqui se, conducet. Nam, inquit, & mortuos excitari putant (*Nazaræi*), & a Deo universa producta, unum esse Deum, ejusque filium *Jesum Christum* prædicant. Intelligis, dogma, quod *Messias sit filius Dei*, ab *Epiphanio* in iis referri, quæ apud *Nazaræos* καλῶς, recte & bene proponantur. Quod sane, si *Nazaræi* istas voces photiniano sensu, aut eo modo intellexissent, quo sequiores maligni *Judæi* dogma illud & majorum suorum doctrinam pervertere & abscondere conabantur, ab *Epiphanio* pronunciatum esse, absurdum foret vel suspicari velle.

velle. Ad priscam nimirum procul dubio respexit *Epiphanius* Judæorum theologiam, atque quatenus antiqui Judæi magnum istud dogma recte & bene intellexerint, eatenus idem a Nazaræis fieri, pronunciat. Hanc esse *Epiphani*i sententiam quo hoc minus dubitemus, paullo post de *Nazaræis* hæc sequuntur: *Hoc igitur uno tam a Judæis, quam a Christianis differunt, ab illis quidem, quod in Christum credant* (quod Jesum Nazarenum pro vero Messia habeant) *a Christianis vero, quod judaicis adhuc ritibus implicentur, velut circumcissione, sabbatho, aliisque ceremoniis.* Quid? *Epiphanius*ne putas, acerrimum orthodoxæ sententiæ de vera divinitate Christi contra *Arianos Photinianosque* vindicem, *Nazaræos* ita simpliciter fuisse laudaturum, quod in Christum credant eumque filium Dei agnoscant, atque hoc quidem in dogmate cum veris Christianis consentiant? aut eundem totum istud discrimen, quo disjungantur *Nazaræi* a reliquis Christianis, in hoc uno collocaturum fuisse, quod cæremonialem legem retinere studeant? si quidem hi in gravissimo capite de divinitate Christi cum ejusmodi hominibus fecissent, quos *Epiphanius* pessimos hæreticos judicabat. Ego vero ægre mihi unquam id persuaderi patiar. Quod vero addit *Epiphanius* & ab accusatoribus *Nazaræorum* urgeri solet, *illud se pro certo affirmare non posse, utrum Nazaræi, Cerinthis impietate decepti, Christum simplicem hominem, ψιλὸν ἀνθρώπον, asseverent, an per Spiritum sanctum de Maria virgine genitum fateantur*, apud me quidem exiguum vim habet. Etenim manifestum plane & certum est, *Epiphanius* hoc loco istam loquendi formulam adhibere, quam supra jam in priscis patribus notavimus, ut nomen *Christi* poneret loco *hominis Jesu*, sive loco humanæ Christi naturæ. Paullo ante enim discrimen Judæorum & *Nazaræorum* in eo collocaverat, *quod hi quidem in Christum credant*, Judæi vero non item: quod sane nulla alia ratione accipi potest aut debet, quam *Nazaræos Jesum Nazarenum* ut verum Messiam agnosce-re, quem Judæi reprorent, quamvis cæteroquin *Messiam* expectent

dent & in eum credant. Deinde & illud perspicuum est, hanc
*Epiphani*i dubitationem non ad eam quæstionem pertinere, an
 cum *Jesu homine* divina aliqua natura, quæ ante conditum mun-
 dum extiterit, certa retione & aliquali modo sese conjunxerit &
 univerit? sed versabatur disputatio tantum in modo conceptio-
 nis hominis *Jesu*, sive in origine & generatione humanæ natu-
 ræ, an ea more naturæ reliquorum hominum ex semine virili
 orta sit, an vero supernaturali modo ex virgine per virtutem
 Spiritus sancti? Id vero primum ex eo patet, quod ipso *Epipha-
 nio* interprete quærebatur, num *Nazaræi* de *Jesu* perso-
 na *Cerinthi* errores secuti sint? At *Cerintus* quidem aliquam
 divinam & coelestem naturam sese cum *Jesu* homine conjunxisse,
 non negabat, sed tantummodo perverse cogitabat partim de
 modo & ratione hujus unionis, partim de origine humanæ na-
 turæ, quam naturali modo genitam esse asseverabat. Deinceps
 ex ipsa quæstionis ratione, prouti eam proponit *Epiphanius*, *u-
 trum simplex sit homo Jesus Nazareus*, an vero ex virgine
 per Spiritum sanctum generatus? apparet, vocem istam
simplicis hominis, *ψιλὸς ἀνθρώπου*, non ad ejusmodi hominem
 referendam esse, cum quo nihil divinitatis conjunctum fuerit;
 sed ad eum, qui naturali more reliquorum hominum ex utroque
 parente natus sit. Atque hæc quidem vocis istius vis vel centies
 apud *Justinum* M. in disputatione cum *Tryphone* occurrit, quo-
 ties quæstio incidit de nativitate *Messie hominis*, quam quidem
Trypho naturali modo fieri debere asseverans, his ipsis semper
 utitur verbis, *ψιλὸν ἀνθρώπον*, *simplicem*, i. e. naturali modo ge-
 nitum hominem eum dici oportere. Nec igitur hæc *Epiphani*i
 postrema verba accusatores *Nazaræorum*, quod ad negatam di-
 vinitatem Christi attinet, quidquam juvant: nec tamen defenso-
 ribus eorum profunt. Non ista quæstio, an divinam *Messie* na-
 turam agnoverint *Nazaræi*? hic agitur: sed quid de humana ipsi-
 us natura, & de personali unionem statuerint? an naturali modo
 c eam

eam procreatam esse putarint, & humanam personam mansisse, sine personali & perpetua unione ab ipso conceptionis momento cum divina natura? An vero re ipsa *Nazaræi* divinam aliquam naturam cum *Jesu homine* deinceps se conjunxisse, decreverint? id quidem non ex his postremis *Epiphanii* verbis, sed ex iis, quæ præcesserant, decidendum est.

IX. Sed progrediamur & videamus, quid *Moshemius* ad præcipua argumenta, quæ pro *Nazaræis* militare videntur, regerat. Provocat post alios *le Quien*, *Dissert. cit.* §. XVIII. ad præscorum auctorum christianorum, *Irenæi* imprimis, silentium de *Nazaræis* nostris tanquam hæreticis. Respondet *Moshemius*, ex *Irenæi* silentio propterea nihil concludi posse, quia is quidem quam plures alias sectas, quæ certissime capitalibus erroribus inquinatæ erant, prætermiserit. Addit, apud *Clementem* certe *Alex.* *Nazaræos* haud obscure in hæreticorum numerum referri, *cujus Peratici*, *Stromat.* L. VII. C. 17. *Moshemio* nihil aliud, quam hi ipsi *Nazaræi*, a loco habitationis, *Peræa* nimirum regione ita appellati, videntur fuisse. Sed si, quid in hac doctissimi viri responsione desiderem, ingenue mihi dicere licet; fateor, *Irenæi* unius silentium propter adductam rationem omnino admodum exigui ponderis esse. Sed silentium omnium scriptorum in universum usque ad *Origenis* ætatem, aliquanto plus virtutis habet. Nec apud *Justinum* M. nec apud *Tertullianum*, nec apud quemquam alium vel levissima occurrit suspicandi causa, hocce Christianorum judaizantium genus negatæ divinitatis Christi reum fuisse habitum. Hinc ipse tandem *Moshemius* fateri cogitur, rationem aliam hujus alti silentii probabiliorē nullam excogitari posse, quam quod *Nazaræi* a præscis Christianis pro hæreticis reputati omnino non sint, *Comment. de reb. Christian.* ante *Constant. M. Sec. II.* §. 39. p. 328. Quid quod commentatione nostra *prima* ex *Justinis* M. disertis verbis didicerimus, quam benigno & indulgenti favore isti Judæo Christiani, qui *Nazaræorum* decreta sequebantur, tractati fuerint. At quanto horrore
prio-

priores Christiani inde ab Apostolorum temporibus eos averſati ſint, qui primarium iſtud de *Mefſie* divinitate dogma lædebant, præ cæteris ad oculum demonſtravit *Ge. Bullus* in *judic. eccleſ. cathol. trium prior. ſec.* & inane ac jejunum eſt, quod *antitrinitarii* nobis perſuaſum eſſe cuperent, quaſi hæcce *Nazaræis* indulgentia tributa ſit, quamvis primi Chriſtiani ſcirent *Mefſiam* pro nudo homine ab iſſis fuiſſe habitum. Hocce figmentum, cui ex *Juſtino M.* imprimis colorem conciliare ſtudent *antitrinitarii*, tum *Bullus* jam luculenter refutavit, l. c. *Cap. VII. p. 165. ſqq.* tum & nos infra ſuo loco nonnulla afferemus argumenta, quibus iſſi omnis veriſimilitudinis ſpecies plane detrahi videtur. Quod vero ad *Clementis Alex.* locum attinet, quo *Nazaræi Peraticorum* nomine, ex *Moſhemii* ſententia, tanquam hæretici perſtringuntur; iſte quidem, ſi quid video, plane nihil ad rem præſentem facit. Ut enim concedam, *Clementis Peraticos* eoſdem eſſe, ac *Nazaræos* noſtros: quod tamen a *Moſhemio* extra dubitationis alam poſitum eſſe vix putem; nimis vage tamen de illis diſſerit *Clemens*, nec quam in re verſetur iſſorum error, vel unico ſignificat verbo. Quis igitur jure & ratione aliqua ex iſto loco concludere poſſit, *Nazaræos* præciſe in divinitatem Chriſti injurios fuiſſe?

X. Addunt *Nazaræorum* amici *Philaſtrii* ſilentium, qui iſſorum quidem *Cap. VIII.* meminerit, eos tamen ne minimam ſuſpicionem præbeat, in graviſſimo capite de *Chriſto Deo* in tranſverſum abiſſe. Sed nimis levi pede *Moſhemius* hocce argumentum, fortasſe ex *ὁποθετικῆς δολείας* quadam, tranſilit, tam exigue auctoritatis ſcriptorem *Philaſtrium* eſſe regerens, ut perinde fere ſit, utrum loquatur, an ſileat. Ejusmodi vagæ exceptiones contra priſcos auctores ſemper mihi quidem ſuſpectæ, & præoccupati animi indicium aliquod complexæ videntur. Quid enim? Hæc exceptio ſi aliquid valeat; omnino abjiciamus *Philaſtrium*, nec unquam ulla in re auctoritate ejus utamur. Jam vero ipſe *Moſhemius* ſæpiſſime aliis locis illum in ſubſidium vocat.

Non igitur aliis in rebus, ubi *Philaster* sententiæ ipsius non ob stare sed prodesse videtur, perinde huic magno viro erat, utrum iste quidem loquatur an sileat. Fateor, *Philastrium* satis negligentem se nonnunquam exhibuisse, nec ipsius unius testimonio simpliciter standum esse putem. At incidunt haud raro ejusmodi causæ, ubi ipsius auctoritas, vel ipsum omnino silentium, ad reliqua argumenta aggregatum, non plane nullius ponderis duci debet aut potest. Id quod in hac *Nazaræorum* causâ omnino locum habere arbitror. *Philastrius* *Nazaræorum* errores recenset: sed in his negatæ divinitatis Christi ne verbulo quidem meminit. Hoc plane contra hominis morem accidisse, quivis fatebitur, qui ipsum noverit in exaggerandis & multiplicandis erroribus hæreticorum nimium potius fuisse, quam ut aliquid, quod ipsis crimini dari possit, si quidem ipsi notum fuerit, prætermisisse credi possit. Quis, quæso, si hocce hominis ingenium teneamus, sibi facile persuadeat, in minutioribus *Nazaræorum* erroribus recensendis diligentem ipsum fuisse, prætermisso interea isto, qui *Philastrii* ævo omnium gravissimus videbatur, si quidem illius *Nazaræi* suspecti apud ipsum fuissent? Id igitur ex *Philastrii* silentio omnino sequi putem, ut ipsi plane incognitum fuerit, *Nazaræos* errore isto teneri, sed ut putarit, nihil hujus accusationis apud reliquos auctores, quos legerat, *Epiphanium* imprimis, quem fere sequi solet, occurrere.

XI. Sequuntur *Augustini* & *Jo. Damasceni* auctoritates. Horum iste, de hæres. c. 9. *Nazaræi*, inquit, cum Dei filium confiteantur esse Christum, omnia tamen veteris legis observant. Hic vero, sive *Jo. Damascenus*, de hæres. opp. p. m. 577. eodem propemodum modo de *Nazaræis*: Christum Jesum Dei filium illi quidem profitentur, sed legi parent in omnibus. Quæ *Moshemius* affert ad infringenda hæc testimonia, rursus vaga nimis esse, & jejuna videntur. Putat, posse hæc verba etiam eo trahi, ut *Nazaræi* tantummodo supernaturalem *Jesu Mesia* generationem ex virgine per virtutem Spiritum s. professi fuerint. Etenim

nim ejusmodi hominem certo sensu affirmare & statuere posse, *Iesum esse filium Dei*. Fateor hæc verba, si ad intentionem referentis non attendamus, ejusmodi sensum admittere: & *Socinianos* nostros re ipsa istam scripturæ sacræ phrasin ita capere & interpretari, quis ignorat? Verum non hoc quæritur, nec ejusmodi interpretationes veterum scriptorum afferre licet, quæ prætermisso scribentis animo, & abstrahendo a reliquis circumstantibus rebus, ipsi tanquam possibiles fingimus; si quidem veram historiam, nec mera visa ingenii nostri scribere cupimus: Sed istud videndum est, quis fuerit re ipsa animus, quodque consilium ipsius scribentis. Atqui hoc loco & *Augustini* & *Damasцени* verba *Moshemii* interpretationem plane respuere omnino judico. Uterque enim nimis aperte, dum *Nazaræorum* errores recensent, in hoc de Christi persona & divinitate capite puros ipsos videtur pronunciare, istudque ex errorum numero eximere velle. Hæc in parte, inquit, recte docuerunt *Nazaræi*, quod Christum Dei filium professi sunt: at in eo errarunt, quod veteris legis instituta retinenda sibi esse putarunt. Hic utriusque scriptoris animus ut ex ipsius orationis serie manifeste patet; ita ullo modo nec *Augustinus* nec *Damasceus* hoc modo videtur locuturus fuisse, si *Nazaræos* putassent filii Dei appellationem ita exiliter interpretari, ut nihil veræ divinitatis in ea contineatur. Cur enim hunc errorem gravissimum prætermisissent, cum data opera horum hominum lapsus enarrant? Cur uno errore de legis mosaicæ necessitate notato, alterum longe gravius caput mollibus verbis prætervolant, nec vel unica vocula aliquam hæc in re *Nazaræorum* vituperationem aut accusationem afferunt? Quod quidem totum ulla ratione cum *Moshemiana* suspitione conciliari posse plane despero. Simili modo se res habet cum *Hieronymi* quodam loco *epist. ad August.* quæ incipit: *duas simul epistolas cæt. opp. T. III. p. m. 155.* Asseverat Hieronymus, *Nazaræos credere in Christum, filium Dei, natum de virgine Maria, & dicere, eum esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit,*

in quem & nos credimus. Nimis ambigua & obscura putat *Moshemius* hæc verba esse, ut certi quid inde effici possit. Verumtamen si ad Hieronymi consilium, quo hanc orationem instituit, totamque verborum cohærentiam attendamus, ambiguitas ista, quam vir magnus reformidat, disparere videtur. In eo versatur *Hieronymus*, ut sententiam, quam *Augustinus* propugnare putat, falsitatis arguat, quasi Judæi ad Christum conversi jure quodam & laudabiliter mosaica instituta retinere possent. *Hæc igitur summa est questionis, immo sententie tue*, inquit, *ut post evangelium Christi bene faciant Judæi credentes, si legis mandata custodiant.* Hoc quam vehementer a vero abhorreat, ut ostenderet Hieronymus, ad *Cerinthi* & *Ebionæorum* exemplum provocat, qui hanc ipsam potissimum ob causam, quod legis ceremonias retinere voluerint, a patribus damnati sint. Sed cum intelligeret, hosce homines reliquis Christianis vehementer exosos multorumque aliorum errorum postulatos fuisse, quocirca *Augustino*, multa contra hoc argumentum excipiendi, locum superfuturum; ad *Nazaræos* se convertit: *quid dicam de Hebionitis*, inquit, *qui Christianos se esse simulant? usque hodie per totas Orientis synagogas inter Judæos hæresis est --- quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Christum, & sic porro, uti modo verba attulimus.* Ego quidem ex hisce verbis alium sensum, nisi violenter orationem aliorum detorquere velimus, elici posse non arbitror, quam ut *Hieronymum* progredientem, ut argumentum acueret, ab exemplis paullo suspectis ad minus suspecta ab exceptionibusque magis libera, sequentem fere in modum disseruisse statuam: *non urgebo Ebionæorum exemplum, contra quos excipere possis, aliis eos multoque gravioribus erroribus infectos & propterea ab orthodoxis Christianis repulsos fuisse: preferam tibi genus quoddam hominum, quibus id quidem objicere haud poteris, ut in reliquis fidei capitibus adeo graviter a recta via declinent, sed qui ceteroquin ad doctrinam fidei orthodoxam accedunt: nihilo secius tamen, cum legem veterem retinere student,*

dent, errare & a genuina religione Christiana abesse censentur. Hanc nisi statuas Hieronymi fuisse mentem; nihil ipsum dixisse putes oportet, nec ullam ipsius argumentum, probandi aliquid contra Augustini sententiam, virtutem habere. Quocirca & facile videmus, quæ vis istis vocibus, qui credunt in Christum, in quem & nos credimus, tribuenda sit, nec inficiari facile possumus, Hieronymum Nazaræos nostros tanquam consentientes cum reliquis Christianis in hoc capite, describere voluisse.

XII. Præcipuum præsidium causæ Nazaræorum videtur positum esse in fragmento quodam, quod ex evangelio apud ipsos usitato Hieronymus posteritati conservavit, *Comment. in Jes.* Cap. XI. opp. T. V. p. m. 23. Quæ ad historicam & criticam notitiam Evangelii tum Nazaræorum, tum Ebionæorum faciunt, omnium copiosissime disputat celeberr. Joa. Dav. Michaëlis in der Einleitung in die göttlichen Schriften des neuen Bundes, Th. II. §. 107. G. 1055, u. f. *Edit. postea*. Sed hæc ad nostram causam in præsentia nihil attinent; cum ea, quæ supersunt ex his evangelis, ad hunc tantummodo usum transferre cupiamus, ut doceatur, quænam horum hominum fides & religio fuerit. Ex isto igitur Nazaræorum evangelio apud Hieronymum hæc leguntur verba: factum est cum adscendisset Dominus ex aqua (cum baptizaretur a Joanne), descendit fons omnis Spiritus sancti, & requievit super eum, & dixit illi: fili mi, in omnibus prophetis expectabam te, ut venires, & requiescerem in te; tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Urget le Quien *Dissert. cit.* §. 13, postrema præsertim verba, ut efficiat, Nazaræos veram supremamque Messie divinitatem agnovisse; quoniam ista formula, qui regnas in sempiternum, secundum scripturæ stylum, perpetuamque priscorum Judæorum loquendi consuetudinem, nonnisi de vero & supremo Deo adhiberi soleat. Moshemius ad hæc regerit primo quidem, se hoc loco quærere & disputare nolle, quis aut qualis sit iste Spiritus sanctus ex Nazaræorum sententia, qui de coelo super Messiam de-

scen-

scenderit: attamen si vel maxime divina quædam natura intelligatur; hunc tamen locum puritati doctrinæ *Nazaræorum* obflare magis, quam eandem confirmare. Hunc enim divinæ illius naturæ descensum & conjunctionem cum *Jesu homine* tempore baptismi demum accidisse: ex quo sequatur, ut *Jesus* secundum ipsorum opinionem per totum pristinum tempus non Deus, sed simplex nudusque homo fuerit. *Deinde*, quod ad postrema verba attinet, ea hoc loco nihil probare posse, hanc ob causam putat *Moshemius*, quia prius tota *Nazaræorum* ratio, omniaque & intima ipsorum dogmata plane cognita & perspecta nobis esse deberent, quam definire possimus, quænam vis huic formulæ apud ipsos subiecta sit: Etenim posse & illum, qui Christum pro nudo homine, sed legato tamen Dei maximo reputat, ipsi certo modo æternum regnum adscribere. Sed in his miror *primum* vehementer, quod vir magnus simulare quodammodo videatur, quasi incognitum ipsi aut certe dubium sit, quo sensu hujus generis prisci homines istum super Jesum baptizatum descendentem cœlitus Spiritum s. acceperint. Hoc sane extra omnem dubitationem, per ea ipsa, quæ *Moshemius* aliis locis de *Cerintho*, de *Ophitis*, aliisque antiquissimis ex Judaismo exortis gnosticis factionibus disputat & egregie probat, positum esse debet, ejusmodi phrasibus in priscorum Judæorum loquendi genere indicari divinam aliquam personam, ante conditum mundum apud supremum Patrem existentem, quæ cum *Messia homine* illustri se conjunxerit modo. Quod & ipse tandem *Moshemius* alio loco sine ambagibus profitetur, huncque ipsum isti *Nazaræorum* fragmento sine ulla hæsitacione tribuit sensum, in dem Versuch einer unpartheischen Reher-Historie, P.I. obs. VIII. p. 145. f. Nihil hac quidem in parte *Nazaræi* a majorum suorum institutione recessisse, sed genuinam theologiæ faciem, qualis tunc temporis inter Judæos tradebatur, retinuisse, & per hunc ipsum institutorum gentis suæ amorem, si quid hoc in capite errarunt, abrepti fuisse videntur. Etenim apud priscos Judæos divina ista persona, quam
alias

alias *Schechinam*, *angelumque faciei* aliisque multis nominibus appellabant, habitans antiquitus inter gentem suam ut Deus Israelis, revelandaque suo tempore summaque maiestate per Messiam hominem, hæc inquam divina persona haud raro apud priscos Judæos etiam *Spiritus sancti* appellatione insigniri solebat. Vid. b. Jo. Andr. Danzii Program. I. de *Schechina*, §. XIX. ap. Meuschen. N. T. ex Talm. illustr. p. 710. Versari hac in re nonnullas sequiorum Judæorum confusas notiones, diffiteri nolim: qui quamvis cæteroquin multis egregiisque testimoniis nos doceant, magnum istud trium divinarum personarum mysterium, quas nonnunquam tres *Midragoth* sive gradus supremæ divinitatis vocare consueverunt, majoribus ipsorum non omnino incognitum fuisse; quo magis tamen a vera luce Mosis & prophetarum recesserunt, odioque christianæ religionis genuinum scripturæ s. sensum dimiserunt, eo minus prisca gentis suæ dogmata potuerunt conciliare, sapiusque alteram tertiamque personam invicem confudisse videntur. Cæterum apud antiquissimos Judæos hæc *Spiritus sancti* appellatio *Schechinæ* tributa, ab hac confusione videtur fuisse libera, nec aliud quid complexa esse, quam orationis quandam *Metonymiam*. Haud obscura enim mihi in antiquissimis Judæorum monumentis vestigia observare visus sum, primitus ab ipsis hanc ob causam divinæ Messiae naturæ *Spiritus* s. appellationem tributam esse, quia agnoscerent, *Messiam Deum* esse auctorem atque largitorem summi illius doni, quod *Spiritus* s. a sacris scriptoribus dici solet, ac ubique, ubi *Schechinæ* gratiosa præsentia adsit, adesse etiam *Spiritum* s. ab ista, tanquam fonte, promanantem. Conf. quæ habet ex *Tikkune Sohar* it. ex *Sohar Chadash*, Christ. Schoettgenius, Hor. hebr. & talmud. T. II. L. IV. C. V. p. 468. Neque propterea sine ratione aut consilio a *Nazaræis* factum esse arbitror, ut in suo evangelio non ipsum *Spiritum* s. dicerent super *Jesum* descendisse, sed omnem fontem *Spiritus* s. quo ipso genuinas gentis suæ, quas acceperant, notiones fideliter retinere voluisse, dataque opera eas

d

disting-

distincte exprimere videntur. Nec ipsi Apostoli judaicis loquendi formulis adsueta, quas adhibere perspicuitatis gratia solent, quoad ejus sine veræ doctrinæ detrimento fieri posset, ab ista metonymica loquendi ratione ita abhorruerunt, quin nonnunquam *Messia* divinam naturam *Spiritum s.* dicerent. Conf. *Rom. I, 4. 1 Petri III, 18.* Jam quod ad illum *Moshemii* locum attinet, quod hocce fragmentum puritati doctrinæ *Nazaræorum* obstet magis, quam eam adstruat, quoniam hæc divinæ & humanæ naturæ conjunctio non prius ex ipsorum sentia acciderit, quam cum baptizaretur *Jesus*; ego quidem huic magni viri sententiæ hac in parte haud difficulter accedo, si de ejusmodi doctrinæ puritate quærat, quæ omni modo & respectu recte se habeat, nullaue in parte veritatem divinam lædat. Apertissime enim *Nazaræos* ex his verbis constat isto judicæ theologiæ vitio gravissimo infectos fuisse, ut in unionem personalem utriusque naturæ, inde a primo conceptionis momento repetendam, injurii essent, *Schechinamque* putarent in *Messiam hominem* suo quidem tempore sese insinuaturam, perque eum gloriose se ad perficienda Messia munera manifestaturam esse, ita tamen, ut & *Messias homo* & *Schechina* duæ invicem distinctæ personæ sint permansuræ, neque ipsa illa persona, quæ tanquam homo inter reliquos homines versabatur, in hac una sua adspectabili persona inde a natiuitate *verus Deus Israelis* sit. Omnino laterem lavare videntur, qui hac in parte *Nazaræos* purgare planeque orthodoxos pronunciare cupiunt. Genuinam nobis hi homines corruptæ istius temporis theologiæ judicæ faciem repræsentant, atque hocce doctrinæ caput non minus, quam illud, de necessaria legis mosaicæ observatione, manifesto est indicio, ex illo ipsos fuisse primorum Judæo-christianorum genere, qui patriis institutis atque decretis tanta adhærebant pertinacia, ut vel ipsa Apostolorum auctoritate deterreri non potuerint, quin recte saltem & per latibula iisdem, Apostolis adhuc superstitis, faverent, post ipsorum obitum vero ea palam proderent. Apostolos enim contra hunc perni-

perniciosum errorem, æque ac contra legis cæremonialis necessitatem, gravissimas ubique instituiffe disputationes, eumque ut ex primitiva Christi ecclesia extirparent, summo studio laborasse, paullo inferius docebimus. Sed utut hæc ita sese habeant, ad istam tamen criminationem depellendam, quasi præexistentem Mesfiæ divinam naturam negaverint *Nazaræi*, eumque tantum virtute aliqua divina, quanquam illustriori simili tamen modo, quo reliquas prophetas, animatum fuisse putarint, semper & indubitato idoneum manet hocce fragmentum; quod & ipsum tandem *Moshemium* agnovisse, jam supra monui. Quare hoc quidem loco vir eximius verum quæstionis statum dimisisse videri possit. Non facit istud fragmentum ad purgandos Nazaræos in capite isto de unione personali, fateor, sed ipsis potius obest: at facit ad retundendam calumniam, quasi, antitrinitariorum more, virtutem tantum aliquam, non personam divinam ante conditum mundum præexistentem, se cum Mesfia homine conjunxisse statuerint. Nec *denique* argumentum, quod *le Quien* a postrema fragmenti formula, *qui regnas in æternum*, ducit, Moshemiana exceptione tam facile everti potest. Etenim si nihil de certis quibusdam priscorum hominum doctrinæ formulis statuere possimus atque debeamus, nisi prius omnem ipsorum rationem intime perfectissimeque perspexerimus; valeant omnes ipsius magni viri aliorumque doctissimorum hominum commentarii, de prisca ævi dogmatibus ac sententiis, in quibus eruendis aliter versari non possumus, quam ut ex datis nonnullis perspicuis rationibus, a temporum reliquarumque opinionum statu desumptis, alias minus perspicuas formulas probabili explicatione interpretemur. Re ipsa vir doctissimus nihil aliud dixit, quam hoc: *hanc formulam non intelligimus; quia eam non intelligere possumus*. At hoc ipsum probandum erat, quæriturque illud, an ex reliquis Nazaræorum rationibus satis cognitis, dummodo illas interpretandi leges sequi velimus, quas ipse *Moshemius* aliique docti & prudentes viri in explicandis antiquorum hominum opinionibus

onibus sequi solent, hæcce formula perspicuum habeat apertumque sensum. Hoc modo si in interpretanda hac formula versemur: si istius temporis homines, si Judæorum antiquissimas opiniones consulamus: si attendamus, quo animo & sensu his illisve formulis loquendi usi sint; nullum superest dubium, quin pro *Nazaræis* pronunciemus, eosque putemus hac in parte recte & bene sensisse. Posset fortasse recentiorum antitrinitariorum aliquis, quia sua visa & sententias priscorum auctorum verbis subjicit, ejusmodi interpretationem, qualem Moshemius dedit, extorquere & fidiculis exprimere: nullo modo vero priscus Judæus, qui sui temporis suæque gentis loquendi morem tenet & sequitur, aliter unquam cogitare aliasue his verbis notiones tribuere potuit, quam Messiaæ honores atque gradum veri Dei adscribendos esse.

XIII. Superest ad defendendos *Nazaræos* eximius *Hieronymi* locus, a *le Quien* l. c. §. 12. prolatus, *comment. in Jes. C. VIII. opp. T. V. p. m. 18.* Quæ hujus capituli *versic. 14.* leguntur apud prophetam, ea a *Nazaræis* ad Christum applicari testatur *Hieronymus*. *Nazaræi*, inquit, *qui ita Christum recipiunt, ut observationes legis veteris non amittant, duas familias interpretantur Schammai & Hillel, ex quibus orti sunt scribæ & pharisæi --- & has esse duas domus, quæ salvatorem non receperint, qui factus sit eis in ruinam & scandalum.* Recte, mea sententia, *le Quien* ex his verbis confecit, *Nazaræos Messiam* pro vero Israelis Deo habuisse & agnovisse, cum prophetarum dicta, quæ procul omni dubio ad verum Deum pertinent, de ipso interpretarentur. Quæ *Moshemius* contra disputat, infirma admodum & imbecilla videntur. Non dixisse putat *Nazaræos*, Messiam ipsum esse illum Dominum exercituum & Deum Israelis, sed tantummodo Judæos, dum Messiam rejecerint, ipsum Deum Israelis rejecisse: hoc vero modo etiam illum loqui posse, qui Messiam pro legato Dei, quanquam nudo homine, habeat. At hæc verbis *Hieronymi* apertam vim inferunt. Secundum prophetæ locum,

cum ille ipse, qui futurus sit in scandalum & petram offensio-
nis, est ille Deus Israelis, quem rejecturos esse Judæos prædicit.
Atqui *Nazaræi* disertissime ipsum Mesiam dixerunt esse hanc
offensionis petram & scandalum: non dixerunt, quod dicere de-
buissent, si *Moshemiana* interpretatio locum habere posset, *ille*
Deus Israelis factus est Judæis offensionis petra, quia Mesiam,
legatum Dei, respuerunt; sed ipse Mesias est iste, cui Judæorum
culpa id accidit, ut ipsis; prouti propheta prædixit, fieret scan-
dalum & petra offensionis. Ergo & ipsum Mesiam pro isto Do-
mino Zebaoth & pro vero Deo Israelis agnoverunt: nec apertius
quidquam aut manifestius desiderari, aut ulla exceptio contra ex-
cogitari potest, nisi quis perspicua verba evertere velit. Atque
id quidem illis præcipue indubium plane videri debet, qui in pris-
ca Judæorum theologia paullulum versati sunt. Ingentem sege-
tem testimoniorum vel unus b. *Schoettgenius*, collegit, *Hor. hebr.*
& talmud. T. II. L. II. ex quibus conficitur, priscis Judæis nihil so-
lemnius fuisse, quam ut omnia prophetarum effata ad ipsum
Mesiam applicarent & de ipso interpretarentur, quæ de Deo
Israelis, de rebellionem Judæorum contra ipsum, de vindicta ab ip-
so de rebellibus sumenda, loquuntur. Nihil igitur hac in parte
Nazaræi a decretis & sententiis antiquitus in gente sua receptis
recesserunt, eosque in aliis etiam prophetarum locis interpretan-
dis hanc gentis suæ priscam consuetudinum frequentissime esse
secutos, cuivis manifestum & indubium esse debet, qui *Hiero-*
nymi commentarios perlustrare velit. Quid igitur rationis su-
pereffe possit, cur difficultates nectamus, perspicuaque verba
contra perpetuam hujus gentis consuetudinem aliorum detor-
quere velimus?

XIV. Cæterum b. *Moshemius* cum, quod jam monui, alio loco
& tempore intellexisset, eam rationem, qua *Nazaræi* virtutem tan-
tum aliquam divinam in Mesia homine agnovisse dicuntur, cum
iis nullo modo conciliari posse, quæ ab optimis antiquitatis chris-
tianæ auctoribus de illorum dogmate memoriæ prodita sunt, &

in ipso eorum evangelio leguntur; ab alio latere ipsos aggreditur, Versuch einer unpartheyischen Reher-Historie, P.I. observat. 8. p. 145. f. Agnoscit vir eximius, divinam aliquam personam præexistentem ex *Nazaræorum* sententia super *Jesum* hominem coelitus descendisse seque conjunxisse cum illo, cum in Jordane baptizaretur: at totum istud cum *Gnosticis factionibus*, cum *Ophitarum* imprimis theologia, comparat, Nazaræosque earundem ineptiarum reos pronunciat. Quod quo prober, provocat ad ista evangelii Nazaræorum fragmenta, quibus *Spiritus sanctus* vocatur *mater Christi*: quod quidem non solum isto loco legitur, quem supra jam ex *Hieronymo*, *comment. in Jes. C. XI.* protulimus; sed & alia occurrunt tum apud *Hieronymum*, tum apud *Origenem* loca, ubi ipse *Mesias* introducitur his verbis usus: *modo accepit me mater mea, Spiritus sanctus, & adduxit me in montem magnum Thabor.* Videsis omnia priscorum scriptorum testimonia huc pertinentia, in unum collecta apud b. *Jo. Alb. Fabricium*, *Cod. apocryph. N. T. P. I. p. 361. ff.* Ex his confici posse putat *Moshemius*, *Nazaræos* eandem plane doctrinæ formulam secutos esse, ac *Ophitas*, reliquosque ex *Judaismo* prodeuntes *Gnosticos*, qui *Spiritum sanctum* foeminei sexus divinam aliquam naturam putantes, ex eo inferiorem aliquam divinam naturam natam esse statuerunt, quæ sit *Christus* iste coelestis super *Jesum* coelitus descendens. Quæ *Origenes* & *Hieronymus* ad excusandos hac in parte *Nazaræos* in medium attulerunt, explodit atque ridet vir doctissimus tanquam putidas ineptasque fabulas, nulloque modo fieri posse putat, ut *Nazaræorum* ratio cum orthodoxorum *Christianorum* dogmate de vera supremaque *Messiae* divinitate unquam conferri & conciliari possit. Quod ad me attinet, nervum atque robur in his magni viri conclusionibus me desiderare, ingenue fateor. Etenim quænam, quæso, hæc sit concludendi ratio: *Gnostici judaizantes dogma istud de divina Messiae natura vehementer corruerunt, coelestemque Christum inferiorem tantummodo divinam naturam, a Spiritu sancto tanquam matre*

matre progeneratam esse statuerunt; ergo & Nazaræi, qui iudaizantes Christiani fuerunt, simili modo rationes suas instituerunt, eorumque loquendi formulæ plane eodem sensu interpretandæ sunt. Præclare intelligo, quid antea probandum fuisset viro magno, quam ita rationes subducere jure posset. Aut enim docendum erat, Nazaræos inter gnosticas factiones referendos esse: aut ipsam Judæorum istius temporis theologiam in universum, omnesque, qui eam sequebantur, gnosticis istis ineptiis atque fabulis, de æonum superiorum & inferiorum numero & ordine, contaminatos fuisse. Neutrum vero ab ipso præstitum esse video. Ac ad prius istud quod attinet, nemini, quod ego sciam, adhuc in mentem venit, Nazaræos Gnosticis admunerare: ipse Moshemius potius tum in *Institut. Hist. crist. minoribus & majoribus*, tum in *Comment. de reb. christ. ante Constant.* M. ipsos a Gnosticis sejunctos & diversos, tanquam illiteratam plebejamque Judaismi turbam depingit. Judæorum autem prisca theologia in universum per Gnosticos quidem corrupta valde ineptisque fabulis contaminata est, ad quos *Kabbalistæ philosophi* prope videntur accedere; unde Kabbalæ philosophicæ rationibus fortasse ex Gnosticismo multo plus lucis affundi potest, quam ex ullis aliis antiquitatis monumentis: at ipsa tamen omnesque illi, qui eam fideliter retinebant, æque injuste harum ineptiarum rei peragerentur, ac si quis christianam religionem in universum omnesque illius asseclas, fanaticorum errorum accusare velit. At, inquis, ipsi *Nazaræi*, eo quod Spiritum s. matrem Christi Gnosticorum, *Ophitarum* præcipue more, disertis appellant verbis, nimis aperte suum cum istis consensum produnt, nec dubitare facile licet, quin eodem plane modo de Christo cogitarint, quod a Spiritu sancto tanquam æone quodam superiori progenitus, sit equidem divina aliqua & cœlestis natura sive æon, sed longe inferioris ordinis, & a suprema divinitate multum sejunctus. Sed vereor vehementer, ut hæc vera, nec ex manifesta confusione diversissimorum dogmatum orta sint. Audiamus ipsos *Nazaræos*,
 uti

uti par est, verbaque ipsorum attente consideremus. Secundum illum locum evangelii Nazaræorum, qui baptismum Christi continet, ipse ille fons Spiritus sancti, coelitus super Jesum descendens, ista prolocutus est verba, *tu es filius meus* cæt. Atqui iste fons Spiritus s. est ex *Nazaræorum* sententia ipse divinus *Messias*, sive divina *Messiae* natura, & *Schechina* ista, quæ sese cum *Messia* homine sive *filio Davidis* ad perficiendum grande redemptionis negotium conjunctura, illustri modo apparuit & in Jesu requievit. Quod quidem tum supra luculenter docuimus, tum ipse b. *Moshemius* huncce sensum in aliquo evangelii *Ebionitici* fragmento, iisdem propemodum verbis & formulis, utpote a sociis fratribusque *Nazaræorum*, conscripto, agnoscit. Vid. *Moshem.* l. c. p. 144. Igitur Spiritus sanctus non est mater divinae Christi naturæ. Deinceps in eodem *Nazaræorum* fragmento Spiritus iste sanctus non Christum Deum e cœlis descendentem filii nomine compellat, sed illum ipsum Jesum hominem, qui in Jordane baptizatus ex aqua ascendebat. Spiritus sanctus igitur secundum *Nazaræos* mater humanæ tantum Christi naturæ, sive *Messiae hominis*, reputandus est. Quis a partium studio vacuus infinitum discrimen, quod hac in parte inter *Nazaræos* atque *Gnosticos judaizantes* intercedit, non intelligat? Mihi quidem nullum fere superest dubium, quin *Nazaræi*, de Gnosticorum ineptiis utpote illiterati homines ne somniantes quidem, ad historiam conceptionis *Messiae hominis* respexerint, quæ non tantum ex S. *Luca*, sed & *Matthæi* a Nazaræis probati testimonio, Spiritus s. supernaturali virtute & operatione accidit, *Matth.* I, 18. 20. Aut si propter *Epiphani*i dubitationem vel maxime suspicari velimus, in *Nazaræorum* etiam evangelio priora *Matthæi* capita defuisse; ipsum tamen dogma de conceptione hominis Jesu per supernaturalem Spiritus s. virtutem, quod omnes fatentur, ipsis notum serioque propugnatum fuit. Cum igitur, quod ostensum est, priscorum Judæorum more Spiritus sancti appellationem divinæ etiam *Messiae* naturæ tribuere solerent; procul dubio etiam huncce

hunc evangelistæ locum, aut hocce dogma, de eadem divina Messia natura interpretantes, *Messiam Deum* putarunt ipsum fuisse in b. Mariæ utero fabricatorem humanæ illius naturæ, sive Messia hominis, cum quo sese suo tempore esset conjuncturus. Cum vero apud Hebræos, quod omnes norunt, Spiritus vox foemineo genere efferri soleat; nihil convenientius erat, quam ut eum, tanquam effectorem humanæ Christi naturæ, itidem voce foeminei generis, *matris* nimirum, indicarent. Jam & istud *Nazaræorum* fragmentum, quo Messias homo *se a sua matre dicit arreptum & in montem Thabor deductum*, facilem habet explanationem: impulsu nimirum & virtute divinæ istius naturæ super se requiescentis, istud factum esse profitetur Messias. Atque hoc quidem sensu *Hieronymus*, qui *Nazaræorum* rationes bene noverat, verba ipsorum interpretatur, *Comment. in Jes. C. XI. Opp. T. V. p. m. 71.* Neque ego absurdum istud & ineptum in hac interpretatione animadvertere possum, quod b. *Moshemius* deprehendisse sibi visus est. Hoc facilius vero *Nazaræi* adduci potuerunt, ut eo, quo diximus, modo, *Messiam Deum* matrem dicerent *Messia hominis*, quod in theologia gentis suæ, quam ubique sequuntur, insolens haud esset, divinam Messia naturam, in quam *Salomonis* locum *Proverb. VIII, 22. ff.* ubi de *sapientia* foemineo genere differtur, convenire decernebant, propter istud creationis opus, respectu habito ad supremum *Patrem*, *matris* nomine appellare. Conf. *Christ. Schoettgen. Hor. hebr. T. II. L. I. C. I p. 10.* Sed quid tandem multis opus est verbis? iste unus *Hieronymi* locus supra allatus, quo *Nazaræi Jesaie* verba Cap. VIII. ad Messiam transferunt, nimis aperte eos a societatis gnosticæ crimine absolvit, nosque docet, Messiam non inferiorem aliquem æonem, sed ipsum verum Israëlitis Deum ex ipsorum sententia esse. Nihil gnosticorum deliriorum in hoc interpretandi genere apparet, sed pura genuinaque prisæ judaicæ theologiæ consuetudo & concludendi ratio, quæ cunctis istis admodum nota & famili-

miliaris esse debet, qui aliquam ad legenda antiquissima Judæorum monumenta contulerunt operam.

XV. Modus & leges hujus scriptionis prohibent, quo minus in præsentia totum hocce argumentum absolvere possim. Reserventur igitur reliqua ad proximas, quæ volente Deo occurrant, occasiones. Vos, CIVES, discatis, monemus, his festis diebus cœleste istud & divinum Spiritus sancti donum a Christo fonte & auctore, qui istud suo vobis promeruit sanguine, supplici animo petere & impetrare, quo filii Dei esse possitis. ROM. VIII, 9. 14.

P. P.

IN ACAD. FRIDER. BUETZOV.

SUB SIGILLO ACAD.

IPSO PENTECOSTES SOLEMNI DIE,

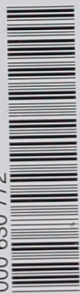
MDCCLXVII.

33

LBMV Schwerin

000 630 772

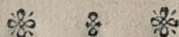
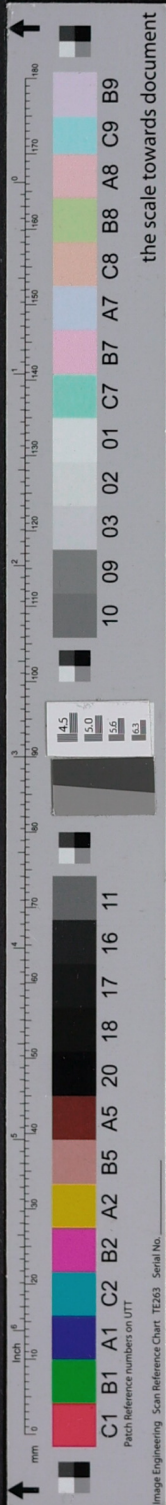

Landesbibliothek
Mecklenburg-Vorpommern
Günther Uecker

https://purl.uni-rostock.de/rostdok/ppn1837136041/phys_0037

uina religione Christiana abesse consentur.
onymi fuisse mentem; nihil ipsum dixisse
llam ipsius argumentum, probandi aliquid
entiam, virtutem habere. Quocirca & fa-
istis vocibus, qui credunt in Christum, in
s, tribuenda sit, nec inficiari facile possu-
Nazareos nostros tanquam consentientes
is in hoc capite, describere voluisse.
o præsidium causæ Nazareorum videtur
nto quodam, quod ex evangelio apud ipsos
osteritati conservavit, Comment. in Jesh.
m. 23. Quæ ad historicam & criticam no-
zareorum, tum Ebionæorum faciunt, omni-
at celeberr. Joa. Dav. Michaelis in der Ein-
Schriften des neuen Bundes, Th. II. S. 107.
ster. Sed hæc ad nostram causam in præ-
cum ea, quæ supersunt ex his evangelis,
usum transferre cupiamus, ut doceatur,
num fides & religio fuerit. Ex isto igitur
io apud Hieronymum hæc leguntur verba:
disset Dominus ex aqua (cum baptizaretur
ons omnis Spiritus sancti, & requievit su-
: fili mi, in omnibus prophetis expectabam
quiescerem in te; tu es enim requies mea,
ogenitus, qui regnas in sempiternum. Ur-
it. S. 13, postrema præsertim verba, ut effi-
a supremamque Messæ divinitatem agno-
rmula, qui regnas in sempiternum, secun-
, perpetuamque præcorum Judæorum lo-
n, nonnisi de vero & supremo Deo adhi-
us ad hæc regerit primo quidem, se hoc
tare nolle, quis aut qualis sit iste Spiritus
n sententia, qui de coelo super Messiam de-
scen-